

організаціями зі зміцнення миру, безпеки і стабільності в регіоні і на планеті, а також на інших векторах зовнішньої політики і в їх числі в області культурної співпраці. Аналіз практичного втілення політики широкого міжнародного співробітництва свідчить, що Туркменістан здійснює формування геокультурного простору в регіоні на основі історико-культурної спадщини, особливо, на широкому гуманітарному значенні історії Великого Шовкового шляху. У цьому контексті науковою проблемою є питання формування основ культурного співробітництва Туркменістану і України на основі потенціалу довголітньої дружби, яка бере свій початок у XX столітті і продовжена після набуття республіками незалежності.

Література

1. Мателешко Ю. Співробітництво між Туркменістаном та Україною в галузі науки і освіти // Гілея: науковий вісник, 2016. – Вип. 114. – С. 389-392.
2. <http://turkmenistan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tm/legal-acts>
3. Кочубей Ю. Зовнішня політика Туркменістану як один із чинників стабільності в Центральній Азії // Науковий вісник Дипломатичної академії України, 2003. – №9. – с. 9-17.
4. Аманмурадов Н. Транспортна політика як імеджеутворюючий чинник зовнішньополітичної стратегії Туркменістану // Гілея: науковий вісник. - випуск 107. – 2016 – с. 443-447.
5. Гурбангулы Бердымухамедов. К новым высотам прогресса. Избранные произведения. Том 3. – Ашхабад: Главное архивное управление при Кабинете Министров Туркменистана, Архивный фонд Президента Туркменистана, 2010. – 480 с.
6. Великий поет великого народу. До 290-річчя з дня народження Махтумкулі. (Упорядкування та переклад українською мовою О.А.Кононенко). – Донецьк, 2014. – 328 с.
7. Махтумкулі. Поезії / Пер. з туркм. Та передм. П.Мовчана. Видання трет. – К.: ВЦ "Просвіта", 2014. – 208 с.

References

1. Matellesho Yu. (2016). Cooperation between Turkmenistan and Ukraine in the field of science and education. Hileya: naukovyy visnyk, 114, 389-392 [in Ukrainian].
2. Retrived from: <http://turkmenistan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tm/legal-acts>[in Ukrainian].
3. Kochubei, Y. (2003). Turkmenistan's foreign policy as one of the factors of stability in Central Asia. Naukovyy visnyk Dyplomatychnoyi akademiyi Ukrayiny, 9, 9-17 [in Ukrainian].
4. Amanmuradov, N. (2016). Transport policy as an irregular factor in foreign policy strategy of Turkmenistan. Hileya: naukovyy visnyk, 107, 443-447 [in Ukrainian].
5. Gurbanguly Berdimuhamedov (2010). To new heights of progress. Selected works, vol.3. Ashkhabad: Hlavnoe arkhivnoye upravleniye pry Kabynete Mynystrov Turkmenystana, Arkhyvnyi fond Prezydenta Turkmenystana [in Russian].
6. Great poet of the great people. To the 290th anniversary of the birth of Makhtumkuli. (Organizing and translating in Ukrainian O. A. Kononenko) (2014). Donetsk [in Ukrainian].
7. Mahtumhuli. Poetry (2014). K.: VTs "Prosvita" [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.08.2017 р.

УДК 008:159.964.26]:167

Гоц Людмила Сергіївна
кандидат культурології, доцент кафедри
культурології та культурно-мистецьких проєктів
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
milahobotya93@gmail.com

АРХЕТИП І АРХЕТИПНИЙ ОБРАЗ: ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ КУЛЬТУРИ

Мета роботи. Дослідження архетипу як універсальї культури у контексті поняттєвого апарату сучасної культурології покликано привернути увагу до проблеми невіправданого розширення тлумачень поняття "архетип" та частой підміни понять "архетип" та "архетипний образ". Запропоновані розробки покликані запобігти некоректному розумінню і використанню термінів К.-Г. Юнга дослідниками, що посилаються на його теорію, полегшити виявлення архетипів і їх диференціацію від зовні схожих на них явищ. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні семантичного і термінологічного аналізу текстів К.-Г. Юнга з метою виявлення сенсових патернів термінів і головних ідей, а також компаративного, історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дає змогу піддати аналізу, розкрити й нагадати значення термінів автора теорії архетипів. **Наукова новизна** полягає у вдосконаленні гносеологічного апарату гуманітарних наук шляхом створення розгорнутой за змістом та стислої за формою експлікації характерних рис архетипу з праць К.-Г. Юнга та у вдосконаленні визначення таких явищ, як "архетип" та "архетипний образ". **Висновки.** Поняття "архетип" розглянуто як базисну, універсальну категорію культури, яка все ще потребує усвідомлення та уточнення сенсових меж у науках про культуру, мистецтво. Архетипами варто вважати тільки явища, які відповідають критеріям, розробленим К.-Г. Юнгом. Подальше розширення терміна "архетип" ми вважаємо необґрунтованими й недоречними, адже вони нівелюють універсальність "прообразу", висхідного для безлічі "архетипних образів" К.-Г. Юнга.

Ключові слова: культурологія, психоаналітична культурологія, культурна універсальїя, архетип, архетипний образ, характеристики архетипу, К.-Г. Юнг.

Гоц Людмила Сергеевна, кандидат культурології, доцент кафедри культурології і культурних проектів Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Архетип и архетипический образ: проблемы терминологии в исследованиях культуры

Цель работы. Исследование архетипа как универсалии культуры в контексте понятийного аппарата современной культурологии призвано привлечь внимание к проблеме неоправданного расширения толкования понятия "архетип", частой подмены понятий "архетип" и "архетипический образ". Предложенные разработки призваны предотвратить некорректное понимание и использование терминов К.-Г. Юнга исследователями, ссылающимися на его теорию, облегчить выявление архетипов и их дифференциацию от внешне похожих на них явлений. **Методология** исследования заключается в применении семантического и терминологического анализа текстов К.-Г. Юнга с целью выявления смысловых паттернов терминов и главных идей, а также компаративного, историко-логического методов. Указанный методологический подход позволяет проанализировать, раскрыть и напомнить значение терминов автора теории архетипов. **Научная новизна** работы заключается в совершенствовании гносеологического аппарата гуманитарных наук путем создания развернутой по содержанию и сжатой по форме экспликации характерных черт архетипа из трудов К.-Г. Юнга и в совершенствовании определения таких явлений, как "архетип" и "архетипический образ". **Выводы.** Понятие "архетип" рассмотрено как базовая, универсальная категория культуры, которая все еще требует уточнения смысловых границ в науках о культуре, искусстве. Архетипами стоит считать только явления, которые соответствуют критериям, разработанным К.-Г. Юнгом. Дальнейшее расширение термина "архетип" мы считаем необоснованными и неуместными – так как это приводит к нивелированию универсальности "прообраза", исходного для множества "архетипических образов" К.-Г. Юнга.

Ключевые слова: культурология, психоаналитическая культурология, культурная универсалия, архетип, архетипический образ, характеристики архетипа, К.-Г. Юнг.

Gotz Lyudmila, Ph.D in Cultural Studies, Associate Professor of Department of Culturology and Cultural-Artistic Projects of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Archetype and archetypal image: the problems of terminology in cultural studies

Purpose of the research. The study of the archetype as a cultural universal in the context of the conceptual apparatus of modern cultural studies is supposed to draw attention to the problem of the unjustified widening of the "archetype" concept interpretation, as well as the frequent mixing of the concepts "archetype" and "archetypal image". The ideas put forth in this work are designed to prevent the incorrect understanding and use of C.G. Jung's terms by researchers referring to his theory and to facilitate the identification of archetypes and their differentiation from phenomena that are similar to them. The **methodology** of the study consists in the use of semantic and terminological analysis of text in order to identify semantic patterns of terms and main ideas; comparative and historico-logical methods of analysis were also used. This methodological approach allows us to analyze, reveal and recall the meaning of the terms of the author of the archetype theory. The **scientific novelty** of this work lies in improvement of the epistemological apparatus of the humanities by creating concise in form, yet comprehensive in content characteristic features of an archetype as conceived by C.G. Jung and in improving scientific definitions of such phenomena as "archetype" and "archetypal image". **Conclusions.** The concept of an "archetype" is considered to be a basic, universal category of culture, which still requires specification of semantic boundaries in the humanities. Only the phenomena that meet the criteria developed by C.G. Jung can be considered archetypes. We consider further expansion of the term "archetype" unreasonable and inappropriate, as this leads to reduction of the universality of the "prototype", the "elementary image", which served as a basis for the "archetypal image" of C.G. Jung.

Keywords: cultural studies, psychoanalytical cultural studies, cultural universal, archetype, archetypal image, characteristics of the archetype, K.G. Jung.

Актуальність теми дослідження. Однією зі значних тенденцій сучасних гуманітарних досліджень є зростання інтересу до феномену архетипу. Термін "архетип" в сучасних рефлексіях про культуру "набуває статусу культурфілософської універсалії, використовуваної для позначення граничних підстав культури, базових і найбільш стійких її першоелементів" [5]. Відзначимо, що саме категорія "архетип" є тим "перехресним" поняттям, метатеоретичною категорією, культурною універсалією [5; 11; 3], яка дає можливість синтезувати різні науково-дослідні парадигми та задає основу міжпарадигмального діалогу наук [5; 6] про людину і може слугувати й надалі джерелом примноження нових знань про культуру.

Аналіз досліджень показує, що загальні основи теорії архетипу трансформуються, уточнюються і знаходять то більш, то менш продуктивне втілення. У закордонному гуманітарному дискурсі регулярно апелюють до феномену архетипу, він привертає увагу й сучасних українських учених, зокрема цих: Л.О. Забеліна, С.В. Бичатін, С.А. Маленко, О.С. Колесник, Н.О. Плахотнюк, А.Б. Поцелуйко, Н.В. Зборовська, О.А. Донченко, С.Б. Кримський, В.А. Личковах, Ю.В. Павленко, М.В. Попович, Є.В. Більченко, І.Б. Зубавіна, Н.В. Хамітов, Л.В. Дербеньова, В.Г. Даниленко Л.Б. Тарнашинська, М.Ю. Северінова, А.М. Шестак, А.Е. Нямцу, В.С. Горський та ін. Наразі здійснюються спроби провести комплексний аналіз категорії "архетип", переглянути й вивести теорії архетипу на новий виток пізнання, концептуалізувати, зміцнити науковий статус, відстежити й припинити некоректні застосування терміна. Однією з таких комплексних робіт стало дисертаційне дослідження "'Архетип" як категорія філософії культури" (Колчанова О.А.) [5]. Отже, можна зробити висновки про високу потребу і перспективність розробки категорії "архетип" як одного з гносеологічно містких, евристично цінних понять гуманітарного знання.

Постановка проблеми. В різних науках термін "архетип" набуває своїх відтінків і багато в чому залишається дискусійним [8; 1]. В цілому можна виокремити п'ять основних напрямків дослідження архетипу: психологічний, антропологічний, культурологічний, літературознавчий та лінгвістичний. Зазначені підходи мають як точки перетину, так і суттєві відмінності в погляді на предмет дослідження і подекуди суперечності в рамках окремого напрямку [5; 9; 1]. Зазначимо, що в культурології загаль-

ноприйнятого значення поняття "архетип" також поки ще не сформовано. З огляду на останнє, проблемним моментом нам видається автоматичне перенесення деякими дослідниками (культурологами, мистецтвознавцями, кінознавцями тощо) уявлень про архетип з літературознавства. В останньому архетип трактується дуже розширено: це "мандрівні" сюжети, "типи", характерні образи, художні образи тощо [7; 4; 10]. При цьому різниця між архетипом і архетипним образом, просто художнім образом (К.-Г. Юнг закликав їх чітко розрізняти) часто зовсім нівелюється.

У даний час поняття "архетип" породило безліч супутніх йому понять і модифікацій терміна. Ґрунтуючись на поглядах Є.М. Мелетинського, який в роботі "Про літературні архетипи" [7] далеко відходить від "класичного" юнґіанського розуміння архетипу, літературознавство вибудовує власний термін "літературний архетип": він виявляється "варіантністю інваріанта" в той час як за Юнгом архетип – це універсальний інваріант. Таким чином в науках про культуру поняття "архетип" часто необґрунтовано і недоречно поширюється на багато явищ, які зовсім не є архетипами в Юнґіанській концепції в психологічному підході.

Термінологічна плутанина, що виникла навколо поняття "архетип", перешкоджає міждисциплінарному діалогу наук про культуру [5]. Водночас теоретичну спадщину Юнга засвоєно все ще недостатньо якісно і поверхово: "досягнення К.-Г. Юнга ... дотепер не асимільовані у філософській науці, а їхні евристичні та пояснювальні можливості ще не усвідомлені" [2, 2]. Варто відзначити, що адекватний шлях розвитку спадщини Юнга в культурологічній думці (зокрема, теорії архетипу), логічно вибудовувати у першу чергу на першоджерелах – працях зазначеного дослідника. У той же час комплексних досліджень, які прояснюють ключові проблемні моменти, пов'язані з поняттям "архетип" Юнга недостатньо – особливо в культурології.

Мета цієї статті – дослідити й актуалізувати проблему розмиття і підміни понять науковцями, які посилаються на теорію Юнга, що зумовлює розв'язання наступних завдань: реконструювати семантику та удосконалити визначення термінів "архетип", "архетипний образ"; надати розгорнутий опис ключових характеристик архетипу Юнга. Експлікований і сконцентрований нами з розрізнених праць Юнга ґносеологічний інструментарій покликаний полегшити виявлення архетипів і їх диференціацію від зовні схожих на них явищ.

Виклад основного матеріалу. Архетип – центральна категорія у розробках Юнга, проте завершеного і вичерпного формулювання терміна вчений не надав. Твердження Є.М. Мелетинського про архетипи Юнга: "визначення в різних місцях його книг сильно варіюються" [3, 3] можна заперечити, проте така дискусія могла би стати метою окремої статті і вступати в неї не дозволяє обсяг даної роботи. Зазначимо, що термінологічне "недопрацювання" Юнга не є випадковістю. Дослідник не раз наголошував на наступній особливості архетипу: він – неусвідомлюєма структура, що належить головним чином до сфери колективного несвідомого, отже повністю відрефлексувати й адекватно описати архетип в логічному, структурованому вигляді принципово неможливо, визначення архетипу з неминучістю будуть дещо умовними. В чистому вигляді архетип не входить у свідомість, він завжди з'єднується з якимись уявленнями досвіду і піддається психічній обробці свідомості.

Розумінню ідей Юнга допомагають наведені ним метафори: 1) архетип – це річище, яке зумовлює рух "ріки" несвідомого; 2) дія архетипу нагадує незримую осьову систему кришталю, яка задає патерн кришталевої структури – подібним чином і "приховані" архетипи зумовлюють незмінну структуру формування репрезентантів архетипу – архетипних образів, що ми сприймаємо.

Наукова новизна. Нижче пропонуються визначення, що наголошують відмінність між архетипом і архетипними образами К.Г. Юнга.

Дефініції "архетип" і "архетипний образ" за Юнгом:

Архетип (грецьк. *arche* – початок і *typos* – образ; синоніми А. за Юнгом "прообраз", "первинний зразок", "елементарний образ") – універсальна незмінна інваріантна базова психічна структура, регулятор психічного життя, що організує зовнішній та внутрішній досвід індивідуума відповідно до передданого зразка. Архетип не сприймається свідомістю безпосередньо, адже сукупність архетипів становить зміст сфери колективного несвідомого.

Архетипні образи – необмежено варіативні, конкретні репрезентанти архетипу в свідомості (образи та мотиви сновидінь, міфів, казок, художніх творів тощо), внутрішня структура яких обумовлена універсальними інваріантами, "прихованими" архетипами. Архетип, трансформуючись в архетипний образ, доповнюється найрізноманітнішим образним, сюжетним змістом, внаслідок чого здатний набувати все нових актуальних форм.

Отже, підміну понять "архетип" і "архетипний образ" дослідниками, що посилаються на Юнга, логічно вважати суттєвою теоретичною помилкою, адже в цьому випадку частковості (варіації архетипу, локальні архетипні образи) набувають претензії на роль культурної універсальності, загальнолюдського.

Для того, щоб відрізнити архетип від схожих на нього явищ, пропонуємо застосовувати інструментальні критерії визначення (найважливіші риси архетипу), розроблені самим автором теорії архетипів. К.-Г. Юнг і дослідники його творчої спадщини спорадично наводять ті чи інші характеристики архетипу, проте їх цілісного і розгорнутого переліку нами не знайдено. З метою заповнення цієї теоретичної лакуни експлікуємо ключові риси архетипу безпосередньо з праць Юнга.

1) Архетипи – культурна універсальність. За Юнгом, архетипи увібрали в себе концентрований досвід незліченних поколінь. Це один з фундаментальних механізмів трансляції досвіду людства, "цег-

линки" культурних кодів, на архетипах базується будь-яка культура, мистецтво, життя окремих індивідів і соціальні взаємодії. Термін "колективне" вказує на універсальну, загальну природу цього шару несвідомого і на ідентичність цього шару у всіх людей [13, 64]. Кожен з архетипів (хоча й у різній мірі) проявляється в усі часи, в усіх народів та у всіх людей [13, 194].

2) Репрезентації архетипу (архетипні образи) спостерігаються на різних семантичних, поняттєвих і символічних зрізах. Вони можуть бути представлені в будь-яких видах культурного тексту (візуальний, аудіальний і т.п.) як текст-опис, принцип, поняття, зображення, геометричний, звуковий або цифровий символ і т.д.

3) Репрезентації архетипу варіативні та характеризуються багатомірністю. Конкретний архетип може маніфестуватися через нескінченні й найрізноманітніші архетипні образи, але вони мають спільне з вихідним архетипом семантичне ядро та структуру, що задається архетипом.

4) Архаїчність архетипу. Архетип – "відбиток", "архаїчний залишок", "первісний образ", який існує з незапам'ятних часів. Архетипні образи "виникли в той час, коли свідомість ще не мислила, а сприймала" [13, 81]. Архетип репрезентує дані про примітивну душу – реальне, але невидиме коріння свідомості, він "древніше, ніж культура" [14], тому повинен мати прояви в архаїчних формах творчості – в міфах, фольклорі, символіці тощо. Архетип архаїчний і за способом впливу на людину: "... архетипний розум керує ситуацією тим же самим шляхом, що і за часів Артемідора" [13, 48]. Для позначення стародавнього характеру психічних змістів і функцій, притаманних архетипу, Юнг вживає слово "архаїзм": "При цьому йдеться (...) про властивості, що мають характер залишку, що зберігся" [15].

5) Амбівалентність архетипу. Юнг стверджував, що всі архетипи мають біполярну, двоїсту природу [15, 501; 13, 84]. Один полюс архетипу співвідноситься з інстинктом і пов'язаними з ним афектами. Інший – представляє духовний сенсоутворюючий компонент та співвідноситься з найбільш глибокими актами пізнання (інсайт, інтуїція, катарсис). Амбівалентність архетипу відображує саму діалектичну сутність життя і подій, які відмітили плюси та мінуси в людській свідомості – крайності людського буття. Сформований архаїчним синкретичним сприйняттям, архетип є цілісною, амбівалентною структурою: "Бажаючи життя, Аніма бажає і добра, і зла ..." [13, 78]. Однобічних, цілком позитивних або негативних архетипів не буває. Почуття, пережиті в зв'язку з архетипними образами, коливаються в широкому діапазоні: захват і жах, благоговіння і страх.

6) Архетипи – автономні одиниці. Юнг підкреслював, що архетип формує інформаційний модуль, одиницю значення, яка характеризується автономним існуванням [13, 85] і може бути досягнута за допомогою логіки та інтуїції. Архетип повинен мати істотні відмінності від інших архетипів, тобто достатню кількість власних елементів, які не належать іншим відомим архетипам.

7) У психіці архетипи тісно переплетені. Юнг зазначав, що архетипи тісно сплетені в психіці та діють (з тим чи іншим ступенем інтенсивності) взаємопов'язано, одночасно, формуючи різні психічні змісти. Архетипні образи, джерелом яких є різні автономні архетипи, в значній мірі взаємозамінні [13, 61] і мають тенденцію нашаровуватися і плавно переходити один в одного. Наприклад, репрезентації архетипу Маг в архетипних образах мага семантично пов'язані з архетипами Бог, Мудрий старець тощо. Звідси й виникають труднощі при спробах провести чітку межу між різними архетипами й багатолічними архетипними образами: Юнг наголошував, що експлікація окремого архетипу з живої синкретичної матерії несвідомого – завдання складне.

8) Системність. Юнг вважав, що архетипи є взаємопов'язаними системами психіки, які знаходяться в динамічній єдності. Наприклад, Самість – головний архетип, що відображує психічну зрілість людини. Саме він об'єднує всі архетипи та приводить особистість до цілісності шляхом інтеграції Самості з Его. Цей процес індивідуації є граничною метою вдосконалення особистості.

9) Актуальність, динамічність і спосіб впливу архетипу. За Юнгом архетипи виконують в психіці ряд функцій (зокрема – регуляторну та компенсаторну), дають людині можливість здійснення адаптивних інстинктивних дій [12, 132]. "Архетипи – це не тільки відбитки постійно повторюваних подібних переживань, але разом з тим вони емпірично поведуться як сили або тенденції до повторення тих же самих переживань" [16, 85]. "У кожному з цих образів кристалізувалася частка людської психіки та людської долі, частка страждання і насолоди – переживань, що незліченно повторювалися у нескінченній низки предків і в загальному завжди мали один і той же перебіг" [13, 192].

"Архетипні форми аж ніяк не є статичними патернами, застиглими структурами. Вони є динамічні чинники, які проявляються в імпульсах так само спонтанно, як і інстинкти" [13, 47]. Архетипи виникли та продовжують своє існування як утворення афективної природи й активізуються незалежно від волі людини. Архетип завжди несе в собі деякий особливе "вплив", має нумінозну, апіорну емоційну цінність, зачаровує або спонукає до дії [16], провокує певний спосіб реагування, як би внаслідок власної "ініціативи".

Архетипи визначають долю як окремої людини, так і соціуму. К.-Г. Юнг писав: "Все найпотужніші ідеї та уявлення людства зводяться до архетипів, – особливо це стосується релігійних уявлень. Але і центральні наукові, філософські та моральні поняття не є тут винятком" [17]. К.-Г. Юнг акцентував увагу на несвідомій стороні суспільних процесів, підкреслював величезну динамічну силу архетипних образів: "Колективна психологія діє відповідно до законів, що вельми відрізняється від таких у нашій власній свідомості. Архетипи – потужні вирішальні сили" [12, 117].

У сприятливій для прояву архетипу ситуації він здатний генерувати в сфері несвідомого певні емоції й впливати на свідомі наміри людини, спотворюючи їх. Юнг зазначав, що архетип, як активна психічна структура з вагомою мірою автономності, здатний легко руйнувати захисні механізми людини та може становити небезпеку ототожнення з ним на шкоду самості, "затоплення" сфери свідомого несвідомим. Таким чином, вплив архетипу на особистість і соціум амбівалентний і в залежності від обставин, може бути як конструктивним, так і деструктивним.

10) Стійкість архетипу. За Юнгом, "будь-який архетип здатний до нескінченного розвитку та ускладнення. Тому можливо, що він розвинений більше або менше" [13, 165]. Проте архетип, сформувавшись в результаті неосяжно тривалої еволюції, демонструє надзвичайну стійкість, інерцію побутування і практично є непорушною константою. Вже наявні архетипи (включаючи ще не вивчені) відображають весь досвід людства. Юнг допускав, що нові архетипи, в принципі, можуть формуватися. Зауважимо, однак, що, за логікою процесу, для цього необхідний якісно новий досвід людського буття, який не можна порівняти зі станами, що людство переживало раніше. До того ж, для виникнення цієї нової стійкої психічної структури необхідний тривалий час. Нові реалії просто "вписуються" в архаїчний архетип, набуваючи все нових форм (архетипні образи). Тому навряд чи коректно говорити про виникнення нових архетипів за пару десятків років.

11) Кількість архетипів. Юнг досліджував багато архетипів: Аніма, Анімус, Бог, Відродження, Герой, Діва, Дух, Персона, Дитина, Самість, Смерть, Сонце, Тінь, Мати, Мудрець тощо і відзначав, що теоретично можлива будь-яка кількість архетипів. Наразі описано всього декілька десятків "прообразів", які відповідають критеріям визначення архетипу, пропонованих Юнгом. Більшість явищ, які видаються за "прототип", є просто похідними – архетипними образами.

Висновки. Поняття "архетип" К.-Г.Юнга складне для масового усвідомлення, надзвичайно багатогранне й об'ємне. Експлікація характерних рис "архетипу" та "архетипового образу" з праць К.-Г. Юнга демонструє, що надмірне розширення тлумачення терміна "архетип" за рамки критеріїв, розроблених автором теорії архетипів нівелює універсальність "прообразу", "елементарного образу", висхідного для безлічі "архетипних образів" і дискредитує досліджуваний термін. Отже, копіювання методології гуманітарних дисциплін, що пішли шляхом розмиття досліджуваного поняття видаються недоречним для культурологічної думки. Подальше вдосконалення та розробка поняттєвого апарату, пов'язаного з архетипами, в науках про культуру, створення й обґрунтування розгорнутого переліку архетипів у масштабному дослідженні може стати предметом подальших наукових розвідок.

Примітки

- ¹ Нумерацію сторінок книги К.-Г. Юнга "Архетип та символ" подано за електронним ресурсом.

Література

- Бєлєхова Л.І. Архетип, архетипний смисл, архетипний образ у лінгвокогнітивному висвітленні / Л.І. Бєлєхова // Наук. вісник ДДПУ ім. І.Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). – Дрогоб., 2015. – № 3. – С. 6-16.
- Забеліна Л.О. Архетип самості в контексті культурних традицій: автореф. дис. ... канд. філос. наук. : 09.00.04 "філософська антропологія, філософія культури" / Л.О. Забеліна. ТНУ ім. В. І. Вернадського. – Сімф., 2004. – 19 с.
- Забяико А.П. Архетипы культурные / А.П. Забяико // Культурология XX век / Энциклопедия. Т. 1. – СПб. : Университетская книга; Алетейя, 1998. – С. 38 – 41.
- Козлов А. Духовність як літературознавча категорія : монографія / А. Козлов. – К. : Акцент, 2005. – 272 с.
- Колчанова Е.А. "Архетип" как категория философии культуры: дис. ... канд. филос. наук : 24.00.01 "теория и история культуры" / Е.А. Колчанова. – Тюм., 2006. – 160 с.
- Майкова А.Н. Интерпретация литературных произведений в свете теории архетипов Карла Юнга: дис. канд. филол. наук: 10.01.08 "Теория литературы" / А.Н. Майкова. МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 2000. – 168 с.
- Мелетинский Е.М. О литературных архетипах / Е.М. Мелетинский. // РГГУ. Чтения по истории и теории культуры. – М., 1994. – Вып. 4. – 136 с.
- Процик І.В. Архетип і символ: проблеми визначення та взаємодії / І.В. Процик // Актуальні проблеми слов'янської філології. Сер. : Лінгвістика і літературознавство. – Бердян., 2011. – № 24, Ч. 2. – С. 368-377.
- Процик І.В. Поняття архетипу в науковій літературі: генетико-теоретичний аспект / І.В. Процик // Вісник ЗНУ. Сер. : Філологічні науки. – Запоріж., 2009. – № 2. – С. 56–67.
- Романенчук Б. Шевченкові універсальні ідеї / Б. Романенчук //Україна: філософський спадок століть. – К. : Хроніка, 2000. – Вип. 39–40. – С. 79–85.
- Северинова М.Ю. Архетип як універсалія культури / М.Ю. Северинова // Часопис НМАУ ім. П.І. Чайковського: наук. журнал. – К. : 2012. – №1(14). – С. 11-20.
- Юнг К.Г. Аналитическая психология / К.Г. Юнг. – СПб. : МЦНКИТ "Кентавр", 1994. – 132 с.
- Юнг К.Г. Архетип и символ / К.Г. Юнг. – М. : Ренессанс, 1991. – 304 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.koob.ru/jung/arhetip_i_simvol
- Юнг К.Г. Душа и миф: шесть архетипов. / К.Г. Юнг. – К. : ГБУ для юношества, 1996. – 384 с.
- Юнг К.Г. Психологические типы / К.Г. Юнг. – М. : Университетская книга; "Издательство АСТ", 1998. – 720 с.
- Юнг К.Г. Психология бессознательного/ К.Г. Юнг. – М. : КогитоЦентр, 2010. – 352 с.
- Юнг К.Г. Проблемы души нашего времени / К.Г. Юнг – М. : Прогресс, 1994. – 331 с.

References

1. Belekhova, L.I. (2015). Archetype, archetypal sense, archetypal image in linguistic and cognitive perspective. Doroghobych: Nauk. visnyk DDPU im. I.Franka, 3, 6-16 [in Ukrainian].
2. Zabelina, L.O. (2004). The Archetype of the Selfness in the context of culture traditions. Extended abstract of candidate's thesis. Symferopolj: [in Ukrainian].
3. Zabiylko, A.P. (1998). Archetypes cultural. Kulturologiya XX vek. Sankt-Peterburg : "Aleteyya", 38 – 41. [in Russian].
4. Kozlov, A. (2005) Spirituality as a literary criticism category: monograph. Kiev : Aktsent [in Russian].
5. Kolchanova, Ye.A. (2006). "Archetype" as a category of philosophy of culture: Candidate's thesis. Tyumen [in Russian].
6. Maykova, A.N. (2000). Interpretation of literary works in the light of the theory of archetypes of Carl Jung. Candidate's thesis. Moskva : [in Russian].
7. Meletinskiy, Ye.M. (1994). About the literary archetypes. Moskva : RGGU. Chteniya po istorii i teorii kultury. 4. [in Russian].
8. Procyk, I.V. (2011). Archetype and symbol: problems of definition and interaction. Berdyansk : Aktualni problemy slovyanskoy filologii. Ser. : Linghivystyka i literaturoznavstvo. 24, Ch. 2, 368-377. [in Ukrainian].
9. Procyk, I.V. (2009). Concept of archetype in scientific literature: Genetic-theoretical aspect. Zaporizhzhja : Visnyk ZNU. Ser. : Filologichni nauky, 2, 56–67. [in Ukrainian].
10. Romanenchuk, B. (2000). Shevchenko's universal ideas. Ukraina: filosofskiy spadok stolit. Kiev : Khronika, Vyp. 39–40, 79-85. [in Ukrainian].
11. Severynova, M.Ju. (2012). Archetype as universals of culture. Kiev : Chasopys NMAU im. P.I. Chaikovskogo : nauk. Zhurnal, 1(14), 11-20. [in Ukrainian].
12. Yung, K.G. (1994). Analytical Psychology. Sankt-Peterburg : "Kentavr" [in Russian].
13. Yung, K.G. (1991). Archetype and symbol. Moskva : Rennans. Retrieved from http://www.koob.ru/jung/arhetip_i_simvol [in Russian].
14. Yung, K.G. (1996). The soul and the myth: six archetypes. Kiev : GBU dlya yunoshestva. [in Russian].
15. Yung, K.G. (1998). Psychological Types. Moskva: Universitetskaya kniga; "Izdatelstvo AST" [in Russian].
16. Yung, K.G. (2010). Psychology of the Unconscious. Moskva : KogitoTsentr. [in Russian].
17. Yung, K.G. (1994). Problems of the soul of our time. Moskva: Progress. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 04.09.2017 р.

УДК 316.42:316.73:316.752.4 (477)

Денисюк Жанна Захарівна
кандидат культурології,
начальник відділу наукової
та редакційно-видавничої діяльності
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID: 0000-0003-0833-2993
jannet_d7@ukr.net

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІУМУ

Мета дослідження – визначити тенденції трансформаційних змін соціуму та функціонування за таких умов етнокультурних цінностей. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні аналітичного, соціологічного, культурологічного та компаративного методів у аналізі та вивченні соціокультурних змін суспільства та функціонування в цьому контексті етнокультурних цінностей. **Наукова новизна** полягає в характеристиці сучасних змін соціуму, обумовлених як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками та аналізу місця й ролі етнокультурних цінностей в цьому процесі. **Висновки**. У результаті дослідження встановлено, що розуміння феномена трансформації цінностей людини в процесі історичного розвитку суспільства, при переході від одного його типу до іншого, полягає в тому, що цінності, які сформувалися та домінували на певному етапі суспільного розвитку, у подальшому виявилися недієздатними у зв'язку з новими суспільними вимогами. Це саме можна зазначити й по відношенню до етнокультурних цінностей. Їх основна місія в умовах цивілізаційного розвитку суспільств змінилася, поступившись місцем спочатку іншим цінностям технологічно-інформаційної доби, а потім набула нового осмислення в парадигмі буттєвого визначення. Разом з тим, у ситуації соціокультурної й ціннісної аномії часто відбувається активізація захисних і регулятивних функцій етнокультурних цінностей, що виражається у відповідних реакціях людини, в тому числі й у процесі комунікативної діяльності, що має особливо чіткі прояви в просторі інтернет-комунікації

Ключові слова: етнокультурні цінності, трансформаційні зміни, соціум, аномія, аберантний стан.

Денисюк Жанна Захарівна, кандидат культурології, начальник отдела научной и редакционно-издательской деятельности Национальной академии руководящих кадров культуры и искусства

Этнокультурные ценности в контексте трансформаций социума

Цель исследования – определить тенденции трансформационных изменений социума и функционирования в таких условиях этнокультурных ценностей. **Методология** исследования заключается в применении аналитического, социологического, культурологического и сравнительного методов в анализе и изучении социокультурных изменений общества и функционирования в этом контексте этнокультурных ценностей. **Научная новизна**